

ЗАЦВЕРДЖАНА
Пастанова
Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь
10.06.2020 № 124

Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў
«Практыкум па пунктуацыі беларускай мовы»
для XI класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы
агульнай сярэдняй адукацыі

ГЛАВА 1 АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ

1. Сапраўдная вучэбная праграма факультатыўных заняткаў (далей – вучэбная праграма) прызначана для XI класа ўстаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, і накіравана на паўтарэнне, падагульненне і сістэматызацыю звестак па сінтаксісе і пунктуацыі простага і складанага сказа.

2. Вучэбная праграма разлічана на 35 гадзін (1 гадзіна на тыдзень).

3. Мэта – павышэнне пунктуацыйнай пісьменнасці вучняў, развіццё культуры іх вуснага і пісьмовага маўлення.

4. Задачы:

замацаваць, паглыбіць і сістэматызаваць веды вучняў па пунктуацыі беларускай мовы з апорай на веды іншых раздзелаў;

удасканальваць пунктуацыйную пісьменнасць вучняў;

сфарміраваць разуменне таго, што пунктуацыйная пісьменнасць з'яўляецца адным з паказчыкаў маўленчай і агульнай культуры асобы, сведчыць пра адукаванасць чалавека.

5. Рэкамендаваныя метады і прыёмы навучання і выхавання: слова настаўніка, лінгвістычнае разважанне, гутаркі, лінгвістычныя і слоўніковыя практыкаванні, творчыя заданні, самастойная работа, праца з вучэбнай і навуковай літаратурай, а таксама праца з падагульняльнымі схемамі і табліцамі па сінтаксісе і пунктуацыі; структурна-семантычны і камунікатыўны аналіз сінтаксічных адзінак і пошукі найбольш адэкватных пунктуацыйных сродкаў для больш выразнай і дакладнай перадачы зместу выказвання.

На занятках мэтазгодна спалучаць калектыўныя і індывідуальныя формы работы, ствараць атмасферу супрацоўніцтва. Вучні аб'яднаны адзінай мэтай, але кожны з іх мае права на выражэнне ўласнай думкі адносна той ці іншай лінгвістычнай праблемы. Роля педагога заключаецца ў стварэнні праблемнай сітуацыі і арганізацыі пошуку ісціны.

6. Вучні, якія асвоілі змест вучэбнай праграмы, павінны:

6.1. ведаць:

сістэму правілаў беларускай пунктуацыі;

функцыі знакаў прыпынку;

6.2. умець:

ставіць знакі прыпынку ў канцы сказа (кропка, пытальнік, клічнік, шматкроп'е), пры аднародных членах з абагульняльным словам і без яго, пры зваротках, параўнальных зваротах, пры адасабленні і ў сказах з пабочнымі словамі, словазлучэннямі і сказамі, устаўнымі канструкцыямі;

ставіць працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам;
 ставіць знакі прыпынку ў складаных сказах са злучнікавай і
 бяззлучнікавай сувяззю, сказах з рознымі відамі сувязі;
 правільна афармляць дыялог і канструкцыі з простаю мовай;
 устанаўліваць сэнсава-граматычныя адносіны ў сказах для
 абгрунтавання выбару пастаноўкі знакаў прыпынку.

6.3. валодаць:

пунктуацыйнымі правіламі сучаснай беларускай мовы пры
 афармленні ўласных пісьмовых выказванняў.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

XI клас, 35 гадзін на год

Уводзіны (2 гадзіны)

Пунктуацыя як сістэма агульнапрынятых правілаў пастаноўкі
 знакаў прыпынку. Задачы пунктуацыі. Практычнае значэнне
 пунктуацыі. Сувязь пунктуацыі з сінтаксісам, марфалогіяй. Значэнне
 інтанацыі пры пастаноўцы знакаў прыпынку.

Аснова сучаснай пунктуацыі. Нарматыўнасць пунктуацыі і
 пунктуацыйныя варыянты. Класіфікацыя знакаў прыпынку.

Асноўныя пунктуацыйныя паняцці (пунктаграма, пунктуацыйная
 памылка, пунктуацыйнае правіла, пунктуацыйны разбор).

Замацаванне пунктуацыйных нормаў сучаснай беларускай
 літаратурнай мовы ў пунктуацыйных даведніках.

Знакі прыпынку ў канцы сказа (1 гадзіна)

Ужыванне кропкі ў канцы сказаў. Ужыванне пыталніка ў канцы
 сказаў. Ужыванне клічніка ў канцы сказаў. Ужыванне шматкроп'я ў
 канцы сказаў. Ужыванне спалучэння знакаў прыпынку ў канцы сказаў.

Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам (2 гадзіны)

Ужыванне працяжніка паміж дзейнікам і выказнікам у залежнасці
 ад спосабаў іх марфалагічнага выражэння пры нулявой звязцы: калі
 дзейнік і выказнік выражаны назоўнікамі або лічэбнікамі ў форме
 назоўнага склону; незначальнай формай дзеяслова; незначальнай
 формай дзеяслова і назоўнікаў у форме назоўнага склону. Адсутнасць
 працяжніка паміж дзейнікам і выказнікам.

Працяжнік у няпоўным сказе (1 гадзіна)

Ужыванне працяжніка ў простым сказе на месцы пропуску выказніка. Ужыванне працяжніка ў складаным сказе ў няпоўных прэдыкатыўных частках. Пунктуацыйныя варыянты.

Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа (4 гадзіны)

Ужыванне коскі паміж аднароднымі членамі, аб'яднанымі бяззлучнікавым спосабам. Ужыванне коскі паміж аднароднымі членамі, аб'яднанымі з дапамогай супраціўных злучнікаў. Ужыванне коскі паміж аднароднымі членамі, аб'яднанымі з дапамогай парных і паўторных злучнікаў. Ужыванне коскі паміж аднароднымі членамі, аб'яднанымі спалучальным злучнікам і. Адсутнасць коскі паміж аднароднымі членамі, аб'яднанымі пры дапамозе адзіночных спалучальных ці размеркавальных злучнікаў, а таксама пры дапамозе неаднолькавых злучнікаў. Ужыванне знакаў прыпынку пры аднародных членах з абагульняльным словам.

Знакі прыпынку пры зваротку (1 гадзіна)

Ужыванне коскі, клічніка, пыталніка ў залежнасці ад месца зваротка ў сказе (у пачатку, у сярэдзіне ці ў канцы сказа) і ад тыпу сказа паводле мэты выказвання. Ужыванне знакаў прыпынку пры выклічніках, часціцах і асабовых займенніках ты, вы, размешчаных пры зваротку.

Знакі прыпынку пры пабочных словах, словазлучэннях і сказах (1 гадзіна)

Ужыванне знакаў прыпынку пры пабочных словах, словазлучэннях і сказах у залежнасці ад іх месца ў сказе (у пачатку, у сярэдзіне ці ў канцы сказа). Злучнікі а, і пры пабочных словах і словазлучэннях.

Знакі прыпынку пры словах-сказах (1 гадзіна)

Ужыванне коскі і клічніка пры словах-сказах у залежнасці ад іх месца ў сказе і інтанацыйнага афармлення.

Знакі прыпынку пры адасобленых членах сказа (5 гадзін)

Ужыванне коскі пры адасобленых дапасаваных і недапасаваных азначэннях у залежнасці ад спосабу іх марфалагічнага выражэння і месца ў сказе паводле азначальнага слова.

Ужыванне коскі і працяжніка пры адасобленых неразвітых і развітых прыдатках. Адасабленне неразвітых і развітых прыдаткаў, якія адносяцца да асабовага займенніка. Адасабленне неразвітых і развітых прыдаткаў, якія адносяцца да ўласнага імя і стаяць пасля яго.

Адасабленне развітых прыдаткаў, якія адносяцца да агульнага назоўніка і размешчаны пасля яго. Адасабленне прыдаткаў, якія размешчаны перад уласным імем і агульным назоўнікам і набываюць акалічнаснае значэнне. Адасабленне прыдаткаў, якія звязваюцца з азначаемым назоўнікам словамі па прозвішчы (па мянушцы, па клічцы і інш.), а таксама злучнікамі ці, або.

Ужыванне коскі пры адасобленых дапаўненнях, выражаных назоўнікамі або займеннікамі ва ўскосных склонах з прыназоўнікамі акрамя, апрача, замест, за выключэннем. Адасабленне ўдакладняльных спалучэнняў, якія пачынаюцца словамі асабліва, нават, пераважна, у тым ліку, у прыватнасці, напрыклад і інш.

Ужыванне коскі пры адасобленых акалічнасцях, выражаных адзіночнымі дзеепрыслоўямі і дзеепрыслоўнымі зваротамі. Адасабленне акалічнасцей са значэннем уступкі, выражаных назоўнікам з прыназоўнікам нягледзячы на. Адсутнасць адасаблення акалічнасцей, выражаных фразеалагічнымі зваротамі, у склад якіх уваходзяць дзеепрыслоўі. Знакі прыпынку пры аднародных акалічнасцях, выражаных дзеепрыслоўнымі зваротамі.

Ужыванне коскі пры адасобленых удакладняльных акалічнасцях.

Знакі прыпынку пры параўнальных зваротах (2 гадзіны)

Ужыванне коскі пры параўнальных зваротах, якія размешчаны ў пачатку, у сярэдзіне ці ў канцы сказа.

Адсутнасць знакаў прыпынку пры параўнальных зваротах, якія выконваюць сінтаксічную функцыю выказніка; якія ўваходзяць у склад устойлівых зваротаў; якія маюць значэнне ‘у якасці, у адпаведнасці’ або тоеснасці; перад якімі размешчана адмоўная часціца не або прыслоўі зусім, амаль. Адсутнасць знакаў прыпынку пры параўнальных зваротах, якія ўводзяцца ў сказ з дапамогай спалучэнняў (не) больш чым, (не) менш чым, (не) раней чым, (не) пазней чым, (не) часцей як, (не) радзей як, усё роўна як і падобныя да іх са значэннем прасторавага, часавага ці колькаснага абмежавання.

Знакі прыпынку паміж часткамі ў складаназлучаных сказах (2 гадзіны)

Ужыванне коскі паміж часткамі складаназлучанага сказа. Ужыванне працяжніка паміж часткамі складаназлучанага сказа, калі другая частка выражае хуткую змену падзей або супрацьпастаўленне ці вынік. Варыянтнае ўжыванне коскі або працяжніка паміж часткамі складаназлучанага сказа. Ужыванне кропкі з коскай паміж часткамі складаназлучанага сказа. Адсутнасць коскі паміж часткамі складаназлучанага сказа.

Знакі прыпынку паміж часткамі ў складаназалежных сказах (3 гадзіны)

Ужыванне коскі паміж часткамі складаназалежнага сказа. Ужыванне знакаў прыпынку ў складаназалежных сказах з паслядоўным падпарадкаваннем некалькіх даданных частак (пры збегу адзіночных і парных падпарадкавальных злучнікаў). Ужыванне знакаў прыпынку ў складаназалежных сказах з сузалежным аднародным і неаднародным падпарадкаваннем некалькіх даданных частак.

Знакі прыпынку паміж часткамі складаных бяззлучнікавых сказаў (2 гадзіны)

Ужыванне коскі паміж часткамі складаных бяззлучнікавых сказаў, калі паміж імі выражаюцца адносіны адначасовасці або паслядоўнасці. Ужыванне кропкі з коскай паміж часткамі складаных бяззлучнікавых сказаў, калі гэтыя часткі маюць ускладненую будову і свае знакі прыпынку. Ужыванне двукроп'я паміж часткамі складаных бяззлучнікавых сказаў, калі паміж імі выражаюцца паясняльныя, прычынна-выніковыя, аб'ектныя адносіны; калі другая частка выражае прамое пытанне; калі першая частка з'яўляецца абагульняльнай у дачыненні да наступных частак. Ужыванне працяжніка паміж часткамі складаных бяззлучнікавых сказаў, калі паміж імі выражаюцца ўмоўна-выніковыя, умоўна-часавыя, супраціўныя, параўнальныя адносіны; калі часткі ўказваюць на хуткую змену падзей; калі ў другой частцы паведамляецца пра нечаканы вынік. Залежнасць выбару пэўнага знаку прыпынку ад сэнсава-граматычных адносін паміж часткамі складанага бяззлучнікавага сказа (пунктуацыйныя варыянты).

Знакі прыпынку ў складаных сказах з рознымі відамі сувязі (2 гадзіны)

Ужыванне двукроп'я паміж часткамі складаных сказаў з рознымі відамі сувязі. Ужыванне працяжніка паміж часткамі складаных сказаў з рознымі відамі сувязі. Ужыванне кропкі з коскай паміж часткамі складаных сказаў з рознымі відамі сувязі.

Знакі прыпынку ў сказах з чужой мовай (2 гадзіны)

Ужыванне знакаў прыпынку ў сказах з простаю мовай, калі словы аўтара знаходзяцца перад простаю мовай, пасля простаю мовы, у сярэдзіне простаю мовы.

Ужыванне знакаў прыпынку пры афармленні цытат і эпиграфаў.

Падагульненне вивучанага (3 гадзіны)

Падагульняльнае паўтарэнне пунктуацыйных нормаў.

Падагульняльны тэст па пунктуацыі і яго аналіз.

Резерв вучэбнага часу (1 гадзіна)